

УДК 327–055.1(437.1)+94(437.1)

Варгатюк С. В.,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин факультету журналістики та міжнародних відносин, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна, Київ), Liana.V@i.ua

ПЕРЕГОВОРИ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ ДИРЕКТОРІЇ УНР З КОМАНДУВАННЯМ ФРАНКО–ГРЕЦЬКОГО ДЕСАНТУ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Мета дослідження: вивчити діяльність українських дипломатів членів Директорії УНР у справі налагодження відносин з представниками антантського штабу на півдні України. Проаналізувати наслідки перших дипломатичних контактів делегацій від УНР з командуванням франко–грецького десанту, що зайняв південну частину території України між Дністром і Бугом по лінії Тирасполь–Бізула–Вознесенське.

Застосовані методи: порівняльний аналіз, історизм.

Основні одержані висновки: під час переговорного процесу антантський штаб запровадив щодо України тактику політичного шантажу, маючи надію, що невдачі на оборонному фронті примусять українців прийняти важкі умови французького протекторату, під яким Україна перетворювалася б на беззладний державний орган, а це не влаштовувало український політичний провід.

Ключові слова: мілітарна допомога Антанти, переговори, справа державної незалежності України.

Із початком січня 1919 року в українському уряді з В. Чехівським на чолі, який у добу Директорії УНР з 26.12.1918 до 11. 2 .1919 очолював Раду Міністрів і Міністерство закордонних справ УНР, його заступник А. Марголін – міністр закордонних справ наприкінці січня у складі української дипломатичної місії поїхав в Одесу для перемовин з начальником штабу антантських військ в Одесі французьким полковником А. Фрайденбергом. Франко–грецький десант ще з 18 грудня 1918 року висадився на півдні України в Одесі, Миколаєві та Херсоні.

В Одесі А. Марголін вів переговори з начальником антантського штабу на півдні України полковником А. Фрайденбергом. А. Марголін вів перемовини від імені Директорії УНР, де йшлося про умови офіційного визнання Францією українського уряду. Французьке командування ставило умовою усунення з уряду В. Винниченка та В. Чехівського, а також передання Антанті контролю над українськими залізницями.

У лютому 1919 р. А. Марголін їздив до Вінниці, де у той час перебувала Директорія з доповіддю про перемовини. А. Марголін був одним із творців спільної заяви від представників України, Кубані, Білорусі і Дону про спільні стремління (йшлося про форми державного устрою та шляхи припинення анархії), яка була адресована французькому військовому командуванню. Але французько–українські домовленості не були підписані [1, с. 81].

Поки А. Марголін в Одесі намагався вплинути на антантське командування й здобути збройну допомогу для армії УНР, у Києві члени Директорії вирішили приступити до аналізу вимог французького штабу, привезених місією О. Назарука – С. Остапенка, яка вела переговори з представниками Антанти ще до прибуття до Одеси А. Марголіна. Але наступ Червоної армії примусив Директорію переїхати до Вінниці і тільки 4 лютого 1919 року В. Винниченко скликав державну раду за участю членів Директорії, уряду та представників партій, що займали міністерські посади.

З часу повернення до Києва місії О. Назарука – С. Остапенка пройшло майже два з половиною тижні. З

огляду на швидкий наступ Червоної армії таке зволікання розгляду антантських вимог було значним прорахунком. Подібну поведінку Директорії можна зрозуміти і так: В. Винниченко ще коливався в остаточному напрямку зовнішньої політики. Він чекав. Саме в цей час С. Мазуренко у Москві намагався домовитися з Раднаркомом Росії щодо мирних стосунків. Коли ж з цього нічого не вийшло, було прийняте рішення щодо проведення державної наради.

Члени Директорії та уряду УНР прийняли постанову про подальші переговори з антантським штабом в Одесі [2, с. 116]. Був складений текст декларації, в якій були такі пропозиції: визнання Антантою незалежності УНР та допущення української делегації до участі в Паризькій мирній конференції; визнання країнами Антанти українського протекторату над землями Зеленого Клину на Далекому Сході; повернення Україні Чорноморського флоту, що знаходився під контролем французького десанту; визнання автономії української армії з правом власного представництва у вищому антантському командуванні; перегляд рішення щодо служби денікінських офіцерів в армії УНР [2, с. 116].

Того ж дня Директорія у порозумінні з прем'єром В. Чехівським визначила склад нової дипломатичної місії на переговори з представниками французького штабу в Одесі. До складу місії увійшли: міністр військових справ генерал В. Греків, секретар УСДРП І. Мазепа, секретар Трудового Конгресу О. Бачинський. Очолив місію міністр народного господарства УНР С. Остапенко [3, с. 100].

Контактів з Директорією шукав й французький штаб. Отримавши інформацію, що Червона армія захопила Київ, А. Фрайденберг запропонував продовжувати переговори. Очевидно, він мав надію, що невдачі на українському оборонному фронті примусять українців прийняти умови антантського штабу.

Переговори розпочалися 6 лютого 1919 року в Бізулі – зоні, контрольованій армією УНР [4, с. 3]. А. Фрайденберг прибув туди на бронепоезді, у якому й приймав українську делегацію.

Вимоги української сторони вказували на її головну мету – визнання Антантою національного державного статусу України, підтримка внутрішніх економічних реформ й повна автономія армії УНР. В інших питаннях український уряд дозволяв С. Остапенку вступати у дискусії та йти на компроміси.

Але те, що почули українські дипломати від французького полковника, мало чим відрізнялося від його попередніх вимог. Єдиною поступкою з боку А. Фрайденберга – була згода про недоцільність служби денікінських офіцерів в українській армії та невтручання у справи проведення українським урядом соціальних і економічних реформ.

Більшість членів української делегації, крім генерала В. Греківа, дійшли до висновку, що умови, які висунуло перед ними антантське командування, є настільки вагомими у політичному плані, що без поради з Директорією та урядом УНР переговори продовжувати не доцільно [5, с. 181].

Таким чином, переговори у Бізулі завершилися для української делегації безплідно. Поки тільки виявили позиції сторін, але не більше. Поведінка ж А. Фрайденберга на переговорах не мусила сприйматися українцями за вирішальній чинник. Ця людина була

далекою від дипломатії й слабо орієнтувалася у проблемах Східної Європи. До того ж А. Фрайденберг перебував під впливом інформації французького агента у Києві Серкаля. Останній негативно характеризував Директорію і вважав, що вона «не мала моральної бази у свого народу й запровадила на Україні анархію, скасувала право, безпеку та здоровий глузд» [5, с. 181].

На засіданні ЦК УСДРП 9 лютого 1919 року після обговорення підсумків переговорів у Бірзулі було прийнято рішення: «З огляду на нове міжнародне становище в українській державній справі відкликати своїх представників як з уряду, так і з Директорії» [5, с. 182].

11 лютого 1919 року В. Винниченко зрікся головування в Директорії. Його обов'язки перебрав С. Петлюра, який вийшов з УСДРП. У Вінниці був створений новий уряд під проводом С. Остапенка і міністрів, більшість яких належала до УПСФ [8, с. 244].

Вже перед цим В. Винниченко, В. Чехівський та інші члени уряду були настроєні за вихід із нього. Вимоги французів надали їм більшої рішучості, та й взагалі серед соціалістів поширився погляд, що саме їхня участь у Директорії та уряді заважає реальним переговорам України з державами Антанти [9, с. 111].

Значною мірою це рішення призвело до виходу з уряду й Директорії. За умов суб'єктивних настроїв і поглядів, які тоді панували серед лідерів українських соціалістів у Вінниці, іншого рішення прийняти не могли.

Але серед української громадськості поширилося опозиційне ставлення до уряду С. Остапенка, який, під впливом більшовицької пропаганди і навіть частини соціалістів, почали називати «буржуазним». Розбитий на різні осередки уряд не контролював ситуацію. Українські військові частини деморалізувалися. Загрозливих розмірів досягла отаманщина. З цього скористалися більшовики, розбиваючи український фронт.

У новому кабінеті міністрів зовнішніми справами займався К. Мацієвич. Новий міністр негайно виїхав до Одеси, де працював з А. Марголіним. Пізніше за наказом нового прем'єра до Одеси прибув і генерал Б. Греків [10, с. 9].

Приїздив до Одеси й сам прем'єр С. Остапенко. Але французька сторона в особі А. Фрайденберга продовжувала виставляти перед українцями нові важкі вимоги. Так, 14 лютого 1919 року французький штаб вислав до Вінниці телеграму, в якій вимагав від Директорії й уряду УНР ліквідувати українську державність і всю владу в Україні передати французькому командуванню.

17 лютого 1919 року Директорія відправила відповідь на французький ультиматум, в якій гнучко підійшла до радикальних вимог антантського штабу в Одесі. Вона подякувала за те, що може «увійти в порозуміння з представниками Антанти в справі допомоги Україні... у спільній боротьбі з іншими державами проти більшовизму аж до перемоги» [4, с. 3].

Таким чином, Директорія й український уряд намагалися у своїй відповіді обминути радикальні вимоги французького штабу. Для А. Фрайденберга така відповідь була великою несподіванкою. Він був упевнений, що катастрофічне становище на українському оборонному фронті та ультимативний тон його вимог з елементами погроз на адресу Директорії поставлять її на коліна і державна влада України перейде до французів.

Ультимативні вимоги антантського штабу примушували Директорію й український уряд відправити до Одеси нову місію. На неї, очевидно, українські політики поклали великі надії щодо остаточного порозуміння з антантськими чинниками. Так, на чолі делегації стояв сам міністр зовнішніх справ УНР К. Мацієвич. Йому допомагали С. Бачинський та В. Греків. В Одесі продовжували працювати А. Марголін та А. Галіп. Цій делегації голова Директорії С. Петлюра та прем'єр С. Остапенко приділяли велику увагу [10, с. 9].

Нова дипломатична місія спробувала змінити тактику переговорів. Було вирішено, обминаючи полковника А. Фрайденберга, вийти на розмову з самим командуючим десантом генералом д'Ансельмом. Українці мали надію, що з генералом буде легше досягти порозуміння, ніж з полковником А. Фрайденбергом, який підпав під вплив реакційних сил білого руху Росії. Але французький генерал відмовився вести переговори й радив українській місії звернутися до А. Фрайденберга.

Всі спроби А. Марголіна, який вільно володів французькою мовою, переконати представників французького штабу визнати Директорію «де-факто», визнати взагалі національний принцип державних одиниць у Східній Європі, допомогти Україні зброєю та підтримкою союзними військами в оборонному фронті були марними. А. Фрайденберг твердо стояв за відродження «єдиної та неподільної» Росії. Навіть приїзд до Одеси й прийняття участі, у переговорах самого прем'єра С. Остапенка не змінили позиції французького полковника.

1 березня 1919 року генерал д'Ансельм надіслав ноту українському прем'єрові, в якій була відповідь на декларацію української сторони від 17 лютого 1919 року. В ноті повідомлялося, що текст української декларації був надісланий до Бухаресту на ознайомлення командуючому союзними військами в Румунії та Півдня Росії генералові Бартелью для «остаточного вирішення щодо збройної допомоги українській зоні» [5, с. 181].

Для більш ретельного вивчення проблеми військової допомоги генерал д'Ансельм вислав до Вінниці двох французьких офіцерів, про що й повідомлялося в ноті. Антантська збройна допомога, – наголошував французький генерал, – буде цілком реальною, якщо С. Петлюра та О. Андрієвський вийдуть зі складу Директорії.

Остання теза була головною вимогою до українців з боку французького штабу. Але ж вона не пов'язувалася з тим, яку саме відповідь дасть генерал Бартелью щодо збройної допомоги Директорії. Вихід же з її складу С. Петлюри й О. Андрієвського політично знецінював би цей вищий державний орган України. Інші члени директорії Ф. Швець та А. Макаренко не користалися авторитетом серед української громадськості, а, головне, не мали того впливу на армію УНР, який мав С. Петлюра. Таким чином, Директорія ставала б маріонеткою в руках Антанти, яка б і користалася реальною владою на Україні.

Судячи з тексту антантської ноти, в ній існувала така ж вимога щодо скасування Директорії, як і в ноті французького штабу від 14 лютого 1919 року, але в замаскованій і не такій відвертій формі. Ультимативний тон антантських нот змінився на більш ліберальний, тому що Директорія й уряд УНР міцно трималися своїх

позицій й не збиралися капітулювати перед важкими вимогами антантського штабу.

Під час перебування в Одесі прем'єра С. Остапенка, крім усної розмови, А. Фрайденберг ознайомив його з текстом проекту договору, який склали представники французького штабу в Одесі й пропонували українській стороні до схвалення. Цей документ передбачав на випадок зміни складу Директорії під час боротьби з більшовизмом назначити нових членів вищого державного органу УНР тільки після узгодження з головним командуванням союзних військ на півдні Росії. Антанти також підлягало «керування збройними силами української зони» [11, с. 88].

Щодо внутрішньої організації, то українська армія була цілком автономною. Згідно з умовами проекту договору, пропонованого французькими представниками українській стороні для схвалення, економікою та фінансами України повинні були займатися французькі фахівці. Антантське командування не заперечувало можливості проведення українським урядом економічних та соціальних реформ, але при умові, що вони не будуть загрожувати внутрішній політичній стабільності. Місце осідку Директорії повинно було узгоджуватися з антантськими чинниками з метою безперервного зв'язку [11, с. 88].

В проекті договору зазначалося про зацікавленість антантського командування в Одесі щодо припинення воєнних дій між Україною та Польщею. Під керівництвом генерала д'Ансельма передбачалося створення комісії, яка б визначала демаркаційну лінію між двома фронтами та вироблення умов миру. Ця ж комісія намагалася виступити посередником для досягнення миру між Україною та Румунією. Антантське командування обіцяло також допомогу щодо участі української делегації в Паризькій мирній конференції [6, с. 20].

По-перше, судячи з тексту проекту договору, залишається враження, що для його авторів Україна як держава не існувала. Є тільки українська зона на півдні Росії. З таким положенням, на думку представників французького штабу, українці мусили погодитися. Ця ж так звана українська зона повинна була мати цілком фіктивну владу з боку національних чинників, бо складом Директорії займалося антантське командування. Так само в проекті договору йдеться тільки про директорію, але не згадується Україна.

По-друге, примусове визначення місця перебування Директорії, скоріше всього в Одесі, робило б з неї безвладний державний орган, якому відводилася б роль кишенькового уряду. Такі умови спонукали б український провід і далі йти на більш важкі поступки французькому штабові в Одесі.

Щодо примирення Директорії з Польщею, то цією справою займалася Паризька конференція, виславши у лютому 1919 року до Ходорова більш авторитетну, ніж антантський штаб в Одесі, місію Бартелемі. В самому ж Парижі вже розпочинала свою діяльність українська делегація на чолі з Г. Сидоренком.

Представники антантського штабу в Одесі брали на себе великі повноваження. Так, проблема досягнення миру між Польщею та Україною була компетенцією Найвищої Ради світового форуму в Парижі. На півдні ж України генерал д'Ансельм відповідав тільки за одну з ділянок активних інтервенціоністських дій

Антанти, спрямованих на боротьбу з більшовизмом у Східній Європі. Зміст цієї політики, форми та засоби її здійснення цілком визначались і підпорядковувалися загальним проектам розв'язання російського питання.

Миротворча та дипломатична діяльність антантському штабові в Одесі не відводилася. Цим займалися в Парижі особи переможних союзних країн. Генералові д'Ансельму це було добре відомо. Саме тому він відмовився вести переговори з українською делегацією. Виходить, що ноти, декларації, ультиматуми до української сторони склалися особисто А. Фрайденбергом та його радниками, яких він також вводив в оману. Так, в розмові з представником денкінського командування в Одесі В. Шульгіним французький полковник зачитав текст договору, який був складений в одеському штабі й пропонувався для схвалення українській стороні. Так, в угоді зазначалося: «Директорія приймає над собою зверхність Франції в галузях військовій, дипломатичній, фінансовій, економічній й судовій на час війни з більшовиками».

Директорія відмовилася приймати умови цього документу.

В. Шульгін ж А. Фрайденберг зачитав текст договору і заявив, що він був складений і підписаний у Вінниці представниками директорії й уряду і запропонований французькому штабові для розгляду.

З власної ініціативи А. Фрайденберг хотів поєднати розрізненні антибільшовицькі сили з числа національних державних одиниць. На його думку українські і російські армії під керівництвом французького командування повинні наступати на Москву [3, с. 100]. Але замість добровільного принципу об'єднання французький полковник дотримувався диктаторських засад. Представники ж білого руху Росії навіть чути не хотіли про національний поділ антибільшовицького табору. Тому А. Фрайденбергу й довелося йти на авантюру у розмові з В. Шульгіним, заявляючи, що Директорія повністю капітулювала перед вимогами французького штабу.

5 березня 1919 року у Вінниці пройшла друга державна нарада за участю членів Директорії, уряду й представників комісії Конгресу Трудового Народу. На цьому засіданні С. Петлюра заявив про свій вихід зі складу Директорії, як того добивалися антантські представники. Але нарада не прийняла вимогу французів щодо усунення з Директорії С. Петлюри й О. Андрійського. Так само була відкинута пропозиція антантських чинників щодо їхнього втручання у справу зміни особистого складу Директорії [2, с. 116].

Було рекомендовано прем'єру С. Остапенку пояснити представникам антантського штабу в Одесі, що ротация кадрів у складі Директорії, уряду й інших державних органів відбуватиметься тільки згідно з державними законами УНР. С. Остапенко погодився з такою постановою, але відмітив, що альтернативи у пошуку союзників в Україні немає. На його думку, тільки допомога Антанти не дасть загинути українській державності. Саме на такій основі урядова нарада прийняла постанову не виконувати антантські вимоги, що були зосереджені у ноті представників французького штабу в Одесі від 1 березня 1919 року, але продовжувати пошуки порозуміння з Антантою на ліпших умовах для УНР.

Того ж дня до Одеси виїхав генерал В. Греків. Він повинен був передати текст постанови державної наради

міністрові зовнішніх справ УНР К. Мацієвичу та його помічнику А. Марголіну для вироблення тактики у діалозі з антантськими чинниками. Але переговорний процес був перерваний наступом загонів отамана М. Григор'єва при підтримці Червоної армії на Херсон і Миколаїв.

Такі обставини примушували А. Фрайденберга відправити на кораблях французькі військові частини для підтримки грецького експедиційного корпусу у Херсоні. Але деморалізовані більшовицькою пропагандою французькі вояки відмовилися висаджуватися на берег. Грецький корпус був евакуйований з чорноморських берегів і А. Фрайденберг дав наказ кораблям французького флоту слідувати курсом на Одесу.

У переговорному ж процесі між представниками французького штабу в Одесі й дипломатичними місіями Директорії УНР відбулися значні зміни. Під впливом невдач у Херсоні й Миколаєві А. Фрайденберг пішов на поступки перед місією К. Мацієвича – А. Марголіна. Так, він вже не наполягав на усуненні С. Петлюри зі складу Директорії, а був готовий тісно з ним співпрацювати.

Нарешті був підписаний договір про спільні воєнні дії проти наступу Червоної армії на південні берега України. В тексті угоди вже не існувало тих пунктів, які Директорія категорично відмовлялася приймати. Але під ударами загонів отамана М. Григор'єва франко-грецький десант 6 квітня 1919 року був вимушений покинути південне узбережжя України [7, с. 98].

Отже, спроби Директорії УНР налагодити офіційні контакти з представниками командування антантського штабу з зовнішньополітичної точки зору були безперспективними, оскільки керівництво десанту перебувало у тісному контакті з російськими реакційними силами, які вороже ставилися до ідеї незалежної України.

Під час переговорного процесу антантський штаб запровадив щодо Директорії тактику політичного шантажу, маючи надію, що невдачі на оборонному фронті примусять українців прийняти важкі умови французького протекторату, під яким Директорія перетворювалася б на безвладний державний орган, а це не влаштовувало український політичний провід.

Вимоги ж української сторони вказували на її головну мету – визнання Антантою національного державного статусу України, підтримка внутрішніх економічних реформ й повна автономія армії УНР. Директорія й уряд УНР міцно трималися своїх позицій й не збиралися капітулювати перед важкими вимогами антантських чинників.

Командування франко-грецьким десантом брало на себе великі повноваження. Миротворча та дипломатична діяльність на півдні України антантському штабові не відводилася. Саме тому генерал д'Ансельм відмовився вести переговори з українськими делегаціями. Ноти, декларації та ультиматуми до української сторони склалися особисто полковником А. Фрайденбергом, який з власної ініціативи хотів поєднати розрізненні антибільшовицькі сили з числа національних державних одиниць. Але замість добровільного принципу об'єднання французький полковник дотримувався в цій справі диктаторських засад. Представники ж білого руху Росії навіть чути не хотіли про національний поділ антибільшовицького табору.

Спроби Директорії УНР налагодити офіційні контакти з представниками командування антантського штабу призвели до внутрішньодержавних проблем. Переговори підірвали довіря українського народу до Директорії, оскільки ще свіжими були враження від «допомоги» Центральних держав. Такі обставини зручно використовувала більшовицька пропаганда, яка запевняла, що альянс Директорії з Антантою перешкодить проведенню земельної реформи. Відхід же соціалістів від влади, як того вимагали антантські чинники, було рішенням помилковим, оскільки праві партії не мали змоги організувати народні маси, дати їм гасла, які б допомагали відстоювати державну незалежність.

Орієнтація нового правого уряду С. Остапенка на воєнні сили Антанти лише посилювали більшовицьку агітацію проти української влади. Такі обставини знижували патріотичні почуття українських вояків, загрозливих розмірів досягла отаманщина. З цього скористалася Червона армія, руйнуючи український оборонний фронт.

Список використаних джерел

1. Халак Н. Сврей Арнольд Марголін – дипломат Української Народної Республіки // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2011. – Вип. 53. – С. 81.
2. Стахів М. Україна в добу Директорії УНР. – Т. 5.
3. Мазепа І. Україна в огні і бурі революції 1917–1921. – Т. 1.
4. Греків В. Шлях перемоги. – Ч. 45/1957.
5. Революція на Україні. – Москва–Ленінград, 1930.
6. Мазепа І. Творення держави.
7. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920. – Т. 3.
8. Греків В. Переговори з Антантою в Одесі. – Відень, 1927.
9. Марголін А. Україна і політика Антанти.
10. Тимашевський В. Історія української влади 1917–1919. – Відень–Київ, 1920.
11. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Л., 1992.

References

1. Halak N. Jevrej Arnoł'd Margolin – diplomat Ukrai'ns'koi' Narodnoi' Respubliky // Visnyk Lviv's'kogo universytetu. Serija filologichna. – 2011. – Vyp. 53. – S. 81.
2. Stahiv M. Ukrai'na v dobi Dyrektorii' UNR. – T. 5.
3. Mazepa I. Ukrai'na v ogni i buri revoljucij 1917–1921. – T. 1.
4. Grekiv V. Shljah peremogy. – Ch. 45/1957.
5. Revoljucija na Ukraine. – Moskva–Leningrad, 1930.
6. Mazepa I. Tvorennya derzhavy.
7. Hrystjuk P. Zamitky i materialy do istorii' ukrai'ns'koi' revoljucii' 1917–1920. – T. 3.
8. Grekiv V. Peregovory z Antantuju v Odesi. – Viden', 1927.
9. Margolin A. Ukrai'na i polityka Antanty.
10. Tymashevks'kyj V. Istorija ukrai'ns'koi' vldy 1917–1919. – Viden'–Kyj'v, 1920.
11. Zhukovs'kyj A., Subtel'nyj O. Narys istorii' Ukrai'ny. – L., 1992.

Vargatyuk S. V., candidate of historical sciences, dependent, deputy of the chair of international relations of the faculty of journalism and international relations, Kyiv national university of culture and arts (Ukraine, Kyiv), Liana.V@i.ua

Succession of diplomatic representatives of the UNR Directorate with the commanding of French–Gretsk detsant to the south of Ukraine

The purpose of the study: to study the activities of Ukrainian diplomats during the time of the Directorate of the UNR in the establishment of relations with representatives of the Entente Staff in the south of Ukraine. To analyze the consequences of the first diplomatic contacts of delegations from the UNR with the command of the Franco–Greek landing, occupying the southern part of the territory of Ukraine between the Dniester and the Bug along the Tiraspol–Birzul–Voznesensk line.

Applied methods: comparative analysis, historicism.

The main conclusions obtained: during the negotiation process, the Entente Headquarters introduced tactics of political blackmail to Ukraine, hoping that failures on the defense front would force Ukrainians to accept the difficult conditions of the French protectorate, under which Ukraine would become a powerless state body, and this was not suited to the Ukrainian political leadership.

Keywords: Entente Military Assistance, Negotiations, State Independence of Ukraine.

* * *

УДК 930.1:[94:314.04](477)«192/193»

Рубан В. В.,

здобувач кафедри історії та культури України,
Вінницький державний педагогічний університет
ім. Михайла Коцюбинського (Україна, Вінниця),
notification+kjdp5ddwjkd@facebookmail.com

Дослідження настроїв та поведінки населення радянської України у 1920–1930-х рр.: тенденції сучасної вітчизняної історіографії

Аналізуються основні історіографічні тенденції у вивченні настроїв і поведінки населення радянської України у 1920–1930-х рр. Автор визначає актуальність таких дослідження у галузі соціальної історії у зв'язку із розбудовою в незалежній Україні громадянського суспільства. Автор визначив основні тенденції сучасної української історіографії, зокрема аналіз більшовицької суспільно-політичної думки 1920–1930-х рр. про селянство; дослідження селянського повстанського руху 1919 – початку 1920-х рр., початку 1930 р. як на загальноукраїнському, так і на регіональному рівнях; вивчення структури, типів і динаміки настроїв; вчені розглядали не лише загал «українське населення», а й різні соціальні, професійні групи; дослідники намагалися з'ясувати емоційний стан окремих груп селянства, трансформацію настроїв селян лідерами Компартії у конкретні політичні рішення; через вивчення соціально-економічних умов, побуту і дозволя вчені досліджували різні типи і реакції населення.

Ключові слова: історіографія, настрої, поведінка, побут, селянство, населення.

Успішність політико-економічних реформ вагомим чином залежить від вміння державного керівництва реалізовувати стратегічну мету при швидкій й ефективній адаптації до постійно змінюваних масових настроїв населення. Вправність державного лідера залежить від використання потенціалу позитивних настроїв для реалізації намічених реформ і максимального згладжування негативу від непопулярних, але необхідних управлінських рішень.

У цьому контексті різко зростає актуальність дослідження настроїв і поведінки населення у конкретних історичних періодах. Участь населення України в управлінні державою має глибокі корені ще із часів Київської Русі, козацької держави XVII ст. Панування Російської імперії на теренах України не змогло викоринити традиційного прагнення до самоуправління.

Проголосивши незалежність у 1918 р., Українська народна республіка в умовах україно-російської війни розпочала розбудову демократичної держави. Однією із її засад стали впровадження традиційного прагнення до самоуправління громад. Однак, урядові політичні кризи, війна, постійна змінюваність влади змусили українських селян згуртовуватися і через селянське самоуправління самостійно вирішувати повсякденні проблеми власного життя із позицій доцільності, прагматизму і здорового глузду. Саме ліквідація засад традиційної демократії українського народу стало одним із завдань російського більшовизму.

У баченні більшовицького політичного керівництва населення беззаперечно повинно підтримувати ініціативи Кремля, проявляти політичну благонадійність, ініціювати лише окремі корекції економічного курсу, що співпадав із загальнодержавними інтересами.

Вплив комуністичної ідеології зумовив формування радянськими суспільствознавцями «чорно-білої» картини взаємовідносин «влада – населення». Тих, хто критикував політичний, соціально-економічний курс Кремля одразу називали «ворогом народу», «антирадянщиком», інших – хто навіть формально підтримував ініціативи Комуністичної партії – «радянською людиною», «захисником народних інтересів». У такій світоглядній картині втрачалося все різноманіття настроїв та поведінки населення, робилися хибні висновки щодо історичного минулого. Останнє, в свою чергу, впливало на подальші управлінські рішення політичного керівництва країни.

Виявлення всього спектру настроїв та поведінки населення у конкретному історичному періоді, причин їх виникнення, творчого їх осмислення, врахування наслідків подій минулого у проведенні сучасного реформування політичних і соціально-економічних відносин української держави, позбавить загрози чергового руйнівного для незалежності соціального вибуху.

Цікавість до вивчення настроїв населення в екстремальні періоди існування, зокрема 1920–1930-х рр., зумовлювалася також розбудовою у незалежній Україні громадянського суспільства, що передбачає врахування інтересів громадянина, пошук компромісу між інтересами держави та конкретної особи. Людина у громадянському суспільстві є головною цінністю, центром суспільного життя і державного устрою. Зворотній зв'язок, реакція соціальних, професійних, етнічних та інших груп населення, суспільства загалом на вироблення і впровадження політико-економічних реформ, врахування думки громадськості, можливість корекції ініціатив очільників держави становить один чинників його розбудови.

Реалізація у сучасній Україні демократичних і гуманістичних принципів, європейських цінностей співжиття поки що єдиний спосіб здійснення очікування кожного громадянина і суспільства загалом. Водночас, це вагомий запобіжник щодо повернення тоталітарного устрою, практики державного терору як засобу управління. Врахування і засвоєння негативного досвіду радянського минулого повинно стати одним із факторів при ухваленні управлінських рішень для політичних лідерів сучасної України.

Визнання злочинів, вчинених комуністичним режимом протягом всього радянського періоду, вже став чинником у формуванні громадянської позиції нового покоління незалежної України, позбавлення генетичного страху перед владою у пересічного громадянина. Цьому підтвердженням стали події під час «Революції гідності», коли громадяни України не бажали миритися із спробою реставрації тоталітарного режиму, маніпуляцій суспільною свідомістю.

Аналіз діяльності владних структур через реакцію і поведінку людини відкриває зовсім іншу площину взаємовідносин між владою і суспільством. Адже, щоб не говорили про себе владні структури, як би не демонстрували велич своїх програм і дій, є лише